

Sygn. akt I ACa 1010/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 maja 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Maciej Dobrzyński (spr.)

Sędziowie: SA Małgorzata Rybicka - Pakuła

SO (del.) Dagmara Olczak - Dąbrowska

Protokolant: st. sek. sąd. Monika Likos

po rozpoznaniu w dniu 29 kwietnia 2015 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej z siedzibą w W.

przeciwko Bankowi (...) spółce akcyjnej z siedzibą w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 28 marca 2013 r., sygn. akt XXVI GC 647/12

1. zmienia zaskarżony wyrok:

a) w punkcie pierwszym w części w ten sposób, że zasądza od Banku (...) spółki akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej z siedzibą w W.:

- kwotę 4.600.000 USD (cztery miliony sześćset tysięcy dolarów amerykańskich) z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 r. do dnia zapłaty;

- kwotę 455.336,99 USD (czterysta pięćdziesiąt pięć tysięcy trzysta trzydzieści sześć dolarów amerykańskich dziewięćdziesiąt dziewięć centów) z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 r. do dnia zapłaty;

- kwotę 703.800 zł (siedemset trzy tysiące osiemset złotych) z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 r. do dnia zapłaty;

- kwotę 44.340,60 zł (czterdzieści cztery tysiące trzysta czterdzieści złotych sześćdziesiąt groszy) z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 r. do dnia zapłaty;

- kwotę 56.362,63 zł (pięćdziesiąt sześć tysięcy trzysta sześćdziesiąt dwa złote sześćdziesiąt trzy grosze) z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 r. do dnia zapłaty;

- kwotę 105.590,16 zł (sto pięć tysięcy pięćset dziewięćdziesiąt złotych szesnaście groszy) z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 r. do dnia zapłaty;

- kwotę 923,42 zł (dziewięćset dwadzieścia trzy złote czterdzieści dwa grosze) z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 r. do dnia zapłaty,

b) w punkcie drugim w ten sposób, że zasądza od Banku (...) spółki akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej z siedzibą w W. kwotę 52.576,68 zł (pięćdziesiąt dwa tysiące pięćset siedemdziesiąt sześć złotych sześćdziesiąt osiem groszy) tytułem zwrotu kosztów procesu,

2. oddala apelację w pozostałej części,

3. zasądza od Banku (...) spółki akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej z siedzibą w W. kwotę 52.432 zł (pięćdziesiąt dwa tysiące czterysta trzydzieści dwa złote) tytułem zwrotu kosztów procesu w postępowaniu apelacyjnym.

I ACa 1010/13

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 17 sierpnia 2009 roku Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa z siedzibą w W. (dalej jako (...)) wniosła o zasądzenie od Banku (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. (dalej jako Bank (...) lub Bank) kwoty 24.622.267 zł, w tym następujących kwot:

- 4.600.000 USD z odsetkami ustawowymi od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty;

- 455.336,99 USD tytułem skapitalizowanych odsetek ustawowych od wyżej wskazanej kwoty 4.600.000 USD od odpowiednich dat wymagalności poszczególnych kwot do dnia wytoczenia powództwa z dalszymi odsetkami ustawowymi od tej kwoty;

- 703.800 zł z odsetkami ustawowymi od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty;

- 170.231,03 zł tytułem skapitalizowanych odsetek ustawowych od wyżej wskazanej kwoty 703.800 zł od odpowiednich dat wymagalności poszczególnych kwot do dnia wytoczenia powództwa z dalszymi odsetkami ustawowymi od tej kwoty;

- 1.900.000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty;

- 222.742,47 zł tytułem skapitalizowanych odsetek ustawowych od wyżej wskazanej kwoty 1.900.000 zł od dnia 11 września 2009 roku do dnia wytoczenia powództwa z dalszymi odsetkami ustawowymi od tej kwoty;

- 8.752.062,63 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty;

- 838.233,70 zł tytułem skapitalizowanych odsetek ustawowych od kwoty 10.916.199,29 zł od odpowiednich dat wymagalności poszczególnych kwot do dnia 2 lipca 2009 roku z dalszymi odsetkami ustawowymi od tej kwoty;

- 143.389,96 zł tytułem skapitalizowanych odsetek ustawowych od kwoty 8.752.062,63 zł od dnia 2 lipca 2009 roku do dnia wytoczenia powództwa wraz z dalszymi odsetkami ustawowymi od tej kwoty.

Nadto strona powodowa wniosła o zasądzenie kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Powód wskazał, iż zgłoszone w niniejszej sprawie żądanie jest roszczeniem o zwrot nienależnego świadczenia spełnionego przez (...) na rzecz Banku (...) na podstawie nieważnych czynności prawnych - umów opcji walutowych oraz umów z nimi związanych (art. 405 k.c. w zw. z art. 410 k.c.). Źródło sporu stanowi siedem umów opcji walutowych. Sześć z nich, tj. umowa opcji z dnia 1 kwietnia 2008 roku, umowa opcji z dnia 11 kwietnia 2008 roku, umowa opcji

z dnia 25 kwietnia 2008 roku, umowa opcji z dnia 12 czerwca 2008 roku, umowa opcji z dnia 7 sierpnia 2008 roku oraz umowa opcji z dnia 8 sierpnia 2008 roku, zostało zawartych na podstawie Umowy Ramowej z dnia 18 lutego 2008 roku, uzupełnionej przez Umowę Dodatkową oraz Umowę Zabezpieczającą wraz z Suplementem z tej samej daty (powyższe umowy zostały zmienione aneksami z dnia 2 września 2008 roku). Siódmą umową opcji walutowych stanowiącą przedmiot sporu jest umowa opcji walutowych zawarta na podstawie Potwierdzenia zawarcia umowy transakcji opcji walutowej wraz z umową przewłaszczenia kwot pieniężnych z dnia 11 września 2008 roku. Treść tej umowy określa Potwierdzenie zawarcia Transakcji i Regulamin Opcji Walutowych w Banku (...).

Powód zarzucił nieważność powyższych umów opcji walutowych z następującą argumentacją. Sześć pierwszych z ww. umów opcji jest nieważnych z następujących przyczyn:

Po pierwsze, z mocy art. 58 § 1 k.c., z uwagi na naruszenie zakazu z art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 roku o finansach publicznych (Dz. U. Nr 249, poz. 2104 ze zm.; dalej jako ustawa o fin. pub.), tj. zakazu zaciągania zobowiązań finansowych, których wartość nominalna należna do zapłaty w dniu wymagalności, wyrażona z złotych, nie została ustalona w dniu zawierania transakcji. W chwili zawarcia spornych umów nie była ustalona: wartość nominalna w złotych polskich świadczenia (...) w postaci obowiązku podstawienia kwot dolarów amerykańskich (podstawowe świadczenie na podstawie umów opcji z dostawą waluty), wysokość Zabezpieczenia Zmiennego wymaganego zgodnie z Umową Zabezpieczającą (kwota zmienna, zależna od wyliczeń Banku i płatna na żądanie Banku (...)), a także kwota rozliczenia, wyliczana przez Bank (...) w przypadku rozwiązania umów, na podstawie kryteriów nieokreślonych w chwili zawarcia umów. W zasadzie całe ryzyko niekorzystnych zmian czynników rynkowych, w tym ryzyko kursowe, zgodnie ze spornymi umowami miał ponosić (...).

Po drugie, z uwagi na naruszenie art. 103 k.c., poprzez zawarcie przedmiotowych umów opcji walutowych przez osobę nieuprawnioną do reprezentacji (...), tj. głównego księgowego (...) J. N.. Osoba ta nie była umocowana do zawierania transakcji wykraczających poza zakres zwykłych czynności (...) z Bankiem (...) i poza plan rzeczowo-finansowy (...), w szczególności do narażania powodowej instytucji na ryzyko finansowe związane z wystawieniem w imieniu (...) spornych opcji. O istnieniu i wykonywaniu powyższych transakcji nie wiedziały osoby uprawnione do reprezentacji (...). Powyższe czynności dokonane z przekroczeniem pełnomocnictwa nie zostały przez powoda potwierdzone.

Co do umowy opcji walutowych z dnia 11 września 2008 roku wraz z przewłaszczeniem kwot pieniężnych powód wskazał, że są nieważne z następujących przyczyn:

Po pierwsze, z mocy art. 58 § 1 k.c., z uwagi na naruszenie zakazu z art. 85 ust. 1 ustawy o fin. pub., jako że umowy te przewidują świadczenia (...), których wartość nominalna w walucie polskiej nie była określona ściśle w dniu zawarcia umowy.

Po drugie, z uwagi na naruszenie art. 103 k.c., jako że umowy zawarła osoba nieumocowana do reprezentacji (...), tj. główny księgowy (...) J. N.. O ile w przypadku sześciu wyżej opisanych umów opcji walutowych, które zostały zawarte na podstawie Umowy Ramowej spór dotyczy ważności pełnomocnictwa oraz jego treści i zakresu umocowania pełnomocnika, o tyle w przypadku umowy opcji walutowych z dnia 11 września 2008 roku, która została zawarta poza Umową Ramową J. N. nie posiadał żadnego pełnomocnictwa do zawarcia takiej umowy.

Ponadto, wszystkie wyżej wskazane sporne umowy są zdaniem powoda nieważne, z uwagi na:

a/ naruszenie przepisów ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t. jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 907 ze zm.; dalej jako ustawa p.z.p.) poprzez niewyczerpanie trybu udzielenia zamówień publicznych, co prowadzi do uznania umów za nieważne na podstawie art. 146 wskazanej ustawy;

b/ sprzeczność z naturą (istotą) stosunku prawnego (art. 353¹ k.c.), ponieważ:

- przedmiotowe transakcje nie stanowiły żadnego zabezpieczenia ryzyka kursowego (...). Ryzyko Banku (...) z każdej umowy opcji ograniczone było do trzech rozliczeń korzystnych dla powoda, podczas gdy ryzyko (...) z każdej umowy

opcji sięgało dwudziestu czterech rozliczeń korzystnych dla Banku (...). W rezultacie (...) nie miał w zasadzie żadnego zabezpieczenia od spadku kursu USD, a wystawiał się na ogromne ryzyko związane ze wzrostem tego kursu;

- kwoty zobowiązania Banku (...) były dwukrotnie niższe od kwot zobowiązań (...), np. podczas gdy (...) miał być zobowiązany do sprzedaży 200.000 USD, to Bank (...) miał być zobowiązany do kupna 100.000 USD;

- nie sposób ustalić rozmiaru zobowiązania powodowej instytucji, np. w jakich przypadkach zobowiązanie to trwa dwanaście miesięcy, a jakich dwadzieścia cztery;

- pomimo posiadania pełnej wiedzy o rozmiarach wpływów (...) w dolarach amerykańskich Bank (...) naciskał na zawieranie kolejnych transakcji przekraczających te wpływy. Zdaniem powoda transakcje te nie były transakcjami zabezpieczającymi, lecz spekulacyjnymi, nie różniącymi się od hazardu;

c/ z mocy art. 58 § 2 k.c., z uwagi na naruszenie zasad współzycia społecznego, a w szczególności zasad lojalności i uczciwości w stosunku do partnera umowy. Konstrukcja spornych umów, w szczególności rażąca dysproporcja wartości świadczeń stron oraz rozkład ryzyk jest oderwana od celu umów, czyli zabezpieczenia (...) od ryzyk kursowych. Istotne przy tym jest, że dokumentacja składająca się na sporne transakcje została przygotowana przez pozwanego Bank i w istotnych punktach jest ona niezrozumiała dla strony powodowej. Z ocenie powoda Bank (...), jako instytucja zaufania publicznego, wykorzystał zaufanie swojego długookresowego partnera biznesowego (...).

W odpowiedzi na pozew z dnia 24 września 2009 roku pozwany wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Uzasadniając swoje stanowisko pozwany wskazał, że powód od początku współpracy z Bankiem (...) korzystał z produktów opartych na opcjach walutowych. Natomiast od 2006 roku (...) zaczął zawierać z pozwaną spółką umowy opcji w ramach złożonych zerokosztowych struktur opcyjnych. Wszystkie z pięciu transakcji opcji pomiędzy stronami, które miały miejsce od 23 czerwca 2006 roku do 21 stycznia 2008 roku rozliczyły się korzystnie dla powoda, który otrzymał z tego tytułu zysk w wysokości 691.955 zł. Ponadto kontrola (...) dokonana przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w 2006 roku i 2007 roku nie stwierdziła naruszeń zarówno ustawy p.z.p., jak i ustawy o fin. pub. Pozwany podniósł również, że główny księgowy (...) J. N., wbrew twierdzeniom powoda, miał pełnomocnictwo do negocjowania i zawierania transakcji skarbowych, o czym świadczy lista osób uprawnionych w imieniu (...) do negocjowania i zawierania transakcji skarbowych przekazana pozwanemu zgodnie z Umową Ramową podpisaną zgodnie z reprezentacją (...) w dniu 18 lutego 2008 roku. Drugie zaś pełnomocnictwo do negocjowania i zawierania transakcji skarbowych udzielone zostało J. N. w dniu 2 września 2008 roku.

W związku z negatywnym dla (...) kształtowaniem się kursu USD/PLN negatywna wycena transakcji przekroczyła poziom Kwoty Progowej, powód był więc, zgodnie z postanowieniami Umowy Ramowej, zmienionej Aneksami nr (...), wzywany do uzupełnienia wysokości Zabezpieczenia Zmiennego. Od sierpnia 2008 roku (...) wpłacił na rzecz Banku (...) kwotę 13.744.882,65 zł, z czego Bank zwrócił (...) 2.828.683,36 zł w dniu 31 grudnia 2008 roku oraz kwotę 2.164.136,66 zł w dniu 2 lipca 2009 roku. Bank (...) rozwiązał umowy, ponieważ (...) nie wypełniał zabezpieczeń, a próby polubownego rozwiązania sporu nie dawały rezultatu. W związku z niewykonywaniem przez (...) obowiązków wynikających z zawartych z Bankiem (...) umów oraz transakcji opcji, Bank dokonał wcześniejszego rozwiązania Umowy Ramowej, Umowy Dodatkowej, Umowy Zabezpieczającej, transakcji zawartych na podstawie Umowy Ramowej, a także zerwał Transakcję z dnia 11 września 2008 r. W związku ze wcześniejszym rozwiązaniem Umowy Ramowej, Bank (...) ustalił kwotę rozliczenia na kwotę 8.635.742,41 zł oraz kwotę rozliczenia w związku z zerwaniem transakcji z dnia 11 września 2008 roku na kwotę 2.145.000,00 zł. Kwoty te zostały potrącone przez Bank (...) z kwot posiadanych z tytułu Zabezpieczenia Zmiennego. Po potrąceniu pozwana spółka zwróciła (...) kwotę 2.164.136,66 zł.

Wyrokiem z dnia 28 marca 2013 roku Sąd Okręgowy w Warszawie powództwo oddalił oraz zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 14.417 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sąd I instancji ustalił m.in., że (...) jest jednostką badawczo-rozwojową, tj. państwową jednostką organizacyjną wyodrębnioną pod względem prawnym, organizacyjnym i ekonomiczno-finansowym, utworzoną w celu prowadzenia badań naukowych i prac rozwojowych, których wyniki powinny znaleźć zastosowanie w określonych dziedzinach gospodarki narodowej i życia społecznego. Na mocy art. 33 k.c. w zw. z art. 1 ust. 3 ustawy z dnia 25 lipca 1985 roku o jednostkach badawczo-rozwojowych (t. jedn. Dz. U. z 2008 r. Nr 159, poz. 993 ze zm.; dalej jako ustawa o j.b.r.) (...) posiada osobowość prawną. Jednocześnie, z uwagi na uregulowania powyższej ustawy, jednostka ta sama odpowiada za swoje zobowiązania i pokrywa koszty bieżącej działalności z uzyskiwanych przychodów. Prawidłowość prowadzenia gospodarki finansowej (...) w 2006 roku i w 2007 roku, a więc w czasie, kiedy (...) i Bank zawarli transakcje w ramach złożonych struktur opcyjnych, została skontrolowana przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a raporty z kompleksowej kontroli (...) z tego czasu zostały zatwierdzone przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Podczas kontroli nie stwierdzono w działalności (...) naruszeń ustawy p.z.p. i ustawy o fin. pub. Ponadto Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego zatwierdził sprawozdania finansowe (...) za 2006 rok i 2007 rok.

Sąd Okręgowy stwierdził, że w sprawie bezsporne było, iż w dniu 18 lutego 2008 roku strony zawarły następujące umowy dotyczące transakcji walutowych, terminowych i pochodnych: Umowę Ramową, uzupełnioną o Umowę Dodatkową oraz Umowę Zabezpieczającą, które zostały zmienione aneksami z dnia 2 września 2008 roku.

Zgodnie z postanowieniami tejże umowy, aby strony mogły ważnie i skutecznie dokonywać ze sobą transakcji, konieczne było każdorazowe uzgodnienie między stronami warunków konkretnej transakcji wskazanych w Opisie Transakcji odpowiednim dla danej transakcji, a następnie złożenie przez obie strony oświadczeń woli, iż akceptują one owe warunki transakcji. Uzgodnienie warunków transakcji następowało telefonicznie. Wystarczającym warunkiem do ustalenia, czy oświadczenie woli w imieniu strony zostało złożone przez osobę do tego uprawnioną będzie przedstawienie się z imienia i nazwiska przez osobę wymienioną na liście, o której mowa w § 10 ust. 1 pkt 2 (§ 12 Umowy Ramowej).

Na tej podstawie strony zawarły sześć umów opcji walutowych: z dnia 1 kwietnia 2008 roku, z dnia 11 kwietnia 2008 roku, z dnia 25 kwietnia 2008 roku, z dnia 12 czerwca 2008 roku, z dnia 7 sierpnia 2008 roku oraz z dnia 8 sierpnia 2008 roku.

Ponadto strony zawarły dnia 11 września 2008 roku na podstawie Potwierdzenia zawarcia transakcji i Regulaminu Opcji Walutowych w Banku (...) umowę opcji walutowych wraz z umową przewłaszczenia kwot pieniężnych.

W związku z negatywnym dla (...) kształtowaniem się kursu USD/PLN negatywna wycena transakcji przekroczyła poziom Kwoty Progowej, powód był więc, zgodnie z postanowieniami Umowy Ramowej zmienionej Aneksem nr (...) wzywany do uzupełnienia wysokości Zabezpieczenia Zmiennego. Od sierpnia 2008 roku (...) wpłacił na rzecz Banku (...) kwotę 13.744.882,65 zł, z czego Bank zwrócił (...) 2.828.683,36 zł w dniu 31 grudnia 2008 roku oraz kwotę 2.164.136,66 zł w dniu 2 lipca 2009 roku.

Od grudnia 2008 roku Bank (...) prowadzili rozmowy dotyczące restrukturyzacji zadłużenia (...) z tytułu zawartych transakcji opcji walutowych.

W dniu 21 stycznia 2009 roku dyrektor M. K. powziął wiadomość o istnieniu Umowy Ramowej, Umowy Dodatkowej i Umowy Zabezpieczającej wraz z Suplementem zawartych w dniu 18 lutego 2008 roku, zmienionych Aneksem nr (...) z dnia 2 września 2008 roku oraz o transakcjach opcji walutowych zawartych na ich podstawie, a także o transakcji opcji walutowej z dnia 11 września 2008 roku. W związku z powyższym (...) zaczął formułować zarzuty w przedmiocie nieważności powyższych umów. Bank wyjaśniał (...) wszelkie niejasności i wątpliwości w drodze rozmowy telefonicznej, za pośrednictwem korespondencji elektronicznej oraz podczas spotkania w dniu 11 lutego 2009 roku, a także przedstawił (...) propozycje restrukturyzacji aktywnych struktur opcyjnych, jednak powyższe nie

przyczyniło się do rozwiązania kwestii spornych pomiędzy stronami. Poza tym (...) nie dokonał wpłaty na rozliczenie transakcji opcji zawartych w ramach struktur opcyjnych z 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku oraz 8 sierpnia 2008 roku.

W rezultacie niewykonywania przez (...) obowiązków wynikających z zawartych z Bankiem (...) umów oraz transakcji opcji zawartych z Bankiem (...), Bank dokonał w dniu 17 czerwca 2009 roku wcześniejszego rozwiązania Umowy Ramowej, Umowy Dodatkowej, Umowy Zabezpieczającej, transakcji zawartych na podstawie Umowy Ramowej, a także zerwał Transakcję z dnia 11 września 2008 roku. W związku ze wcześniejszym rozwiązaniem Umowy Ramowej, Bank (...) ustalił kwotę rozliczenia na kwotę 8.635.742,41 zł oraz kwotę rozliczenia w związku z zerwaniem transakcji z dnia 11 września 2008 roku na kwotę 2.145.000,00 zł. Kwoty te zostały potrącone przez Bank (...) z kwot posiadanych z tytułu Zabezpieczenia Zmiennego. Po potrąceniu pozwana spółka zwróciła (...) kwotę 2.164.136,66 zł.

Sąd I instancji wskazał, że poza sporem pozostawała ważność i treść podstawowych umów łączących (...) i Bank (...), mianowicie Umowy Ramowej, uzupełnionej o Umowę Dodatkową oraz Umowę Zabezpieczającą, które zostały zmienione aneksami z dnia 2 września 2008 roku. Spór w zasadzie dotyczył wyłącznie ważności Transakcji (umów opcji walutowych) zawartych w dniach 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku, 8 sierpnia 2008 roku oraz 11 września 2008 roku.

Sąd Okręgowy uznał, że żadna z zarzucanych przez powoda przyczyn nieważności ww. umów nie była zasadna.

Odnosnie zarzutu dotyczącego nieważności przedmiotowych umów z uwagi na naruszenie art. 85 ustawy o fin. pub. Sąd I instancji wskazał, że przepis ten nie dotyczy (...), gdyż nie należy on do sektora finansów publicznych w zakresie dotyczącym przychodów własnych (tak jak w przedmiotowej sprawie). Nie ulega wątpliwości, iż (...) jest jednostką badawczo-rozwojową, tj. państwową jednostką organizacyjną wyodrębnioną pod względem prawnym, organizacyjnym i ekonomiczno-finansowym, utworzoną w celu prowadzenia badań naukowych i prac rozwojowych, których wyniki powinny znaleźć zastosowanie w określonych dziedzinach gospodarki narodowej i życia społecznego. (...) posiada osobowość prawną. Jednocześnie, z uwagi na uregulowania powyższej ustawy o j.b.r., jednostka ta sama odpowiada za swoje zobowiązania i pokrywa koszty bieżącej działalności z uzyskiwanych przychodów. Natomiast ewentualne, otrzymywane w trakcie roku dotacje wykazywane są w rachunku zysków i strat w grupie A przychodów ze sprzedaży i zrównanej z nimi, ale w pozycji odrębnej od przychodów ze sprzedaży produktów. Dlatego też nie sposób uznać jednostkę badawczo-rozwojową za jednostkę sektora finansów publicznych, gdyż poza otrzymywanymi dotacjami nie jest w żaden sposób powiązana z budżetem państwa, a osiągane przez nią przychody czy ponoszone koszty nie mogą wpływać na wysokość długu publicznego. Ograniczenia w dysponowaniu środkami pieniężnymi mogą, co najwyżej dotyczyć środków z budżetu - dotacji. Poza tym art. 14 ust. 1 ustawy o j.b.r. wprost przewiduje, że jednostka badawczo-rozwojowa nie odpowiada za zobowiązania Skarbu Państwa, a Skarb Państwa nie odpowiada za zobowiązania takiej jednostki. Oznacza to, w ocenie Sądu Okręgowego, że nie należy traktować jednostek badawczo-rozwojowych (takich jak (...)) tak jak innych podmiotów wymienionych w ustawie o finansach publicznych, w zakresie przychodów własnych takich jednostek. Ponadto art. 85 ustawy o fin. pub. umiejscowiony jest w rozdziale o długu publicznym, co oznacza, że jego celem jest ograniczenie długu publicznego, czyli określonych rodzajów zobowiązań wpływających na wysokość długu publicznego, a nie autonomicznych samofinansujących się jednostek, jaką niewątpliwie jest (...).

Niezależnie od powyższego, Sąd I instancji wskazał, iż naruszenie art. 85 ustawy o fin. pub. nie jest sankcjonowane nieważnością umowy. Nie wynika to ani z powyższego przepisu, ani też z przepisów Kodeksu cywilnego. Art. 85 ustawy o fin. pub. to norma prawa publicznego, możliwość więc zastosowania sankcji z art. 58 k.c. jest ograniczona. Adresatem normy art. 85 ustawy o fin. pub. są jednostki sektora finansów publicznych, a nie ich kontrahenci. Naruszenie tego przepisu nie może więc pociągać za sobą nieważności dotyczącej kontrahenta, który nie jest objęty działaniem tej normy. Ustawodawca wprost przewidział skutek złamania zakazu przewidzianego w art. 85 ustawy o fin. pub., przy czym nie jest to skutek nieważności umowy. Konsekwencją bowiem naruszenia art. 85 przez jednostkę sektora finansów publicznych jest odpowiedzialność za naruszenie dyscypliny finansów publicznych na podstawie ustawy

z dnia 17 grudnia 2004 roku o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych, natomiast sama czynność prawna dokonana wbrew zakazowi z art. 85 ustawy o fin. pub. pozostaje ważna.

Za istotne Sąd Okręgowy uznał także to, że współpraca pomiędzy stronami oparta na tych samych bądź bardzo zbliżonych zasadach, trwała już od 2003 roku, natomiast kontrola działalności (...) przeprowadzona przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeprowadzona za lata 2006 i 2007 nie wykazała żadnych nieprawidłowości, w szczególności związanych z naruszeniem ustawy o finansach publicznych, a co więcej zatwierdzone zostały podczas niej sprawozdania finansowe.

Za niezasadne Sąd I instancji uznał również twierdzenie powoda odnoszące się do nieważności spornych umów wobec naruszenia przepisów ustawy Prawo zamówień publicznych poprzez niewyczerpanie trybu udzielenia zamówień publicznych, co prowadzi do uznania umów za nieważne na podstawie art. 146 wskazanej ustawy. Z art. 4 ust. 3 lit. j tej ustawy wprost wynika, że jej przepisów nie stosuje się do zamówień, których przedmiotem są usługi finansowe związane z emisją, sprzedażą, kupnem lub transferem papierów wartościowych lub innych instrumentów finansowych, w szczególności związanych z transakcjami mającymi na celu uzyskanie dla zamawiającego środków pieniężnych lub kapitału. Z kolei, zgodnie z art. 2 pkt 2 lit. d ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o obrocie instrumentami finansowymi, opcje walutowe, opcje na takie opcje, oraz inne równoważne instrumenty finansowe rozliczane pieniężnie są instrumentami finansowymi.

Za bezpodstawne uznane również zostały twierdzenia powoda w przedmiocie nieważności spornych umów opcji walutowych z uwagi na ich zawarcie z ramienia (...) przez osobę do tego nieupoważnioną. Powód zarzucił przekroczenie pełnomocnictwa przez J. N. przy zawieraniu umów opcji walutowych z dnia 1 kwietnia 2008 roku, z dnia 11 kwietnia 2008 roku, z dnia 25 kwietnia 2008 roku, z dnia 12 czerwca 2008 roku, z dnia 7 sierpnia 2008 roku oraz z dnia 8 sierpnia 2008 roku oraz brak pełnomocnictwa J. N. w odniesieniu do zawarcia umowy opcji z dnia 11 września 2008 roku. Było to stanowisko błędne, bowiem jak wynikało z treści dokumentów przedłożonych do akt sprawy, jak również nagrań rozmów telefonicznych, poszczególne transakcje opcyjne zostały zawarte przez osoby do tego uprawnione. Stronę powodową reprezentował główny księgowy (...) J. N., który wbrew twierdzeniom powoda legitymował się upoważnieniem do zawierania przedmiotowych transakcji.

Sąd Okręgowy nie zgodził się również z twierdzeniem powoda co do nieważności spornych struktur opcyjnych z uwagi na ich sprzeczność z istotą (naturą) stosunku prawnego (art. 353¹ k.c.). Niezasadny był także zarzut powoda, co do nieważności umów opcji walutowych ze względu na sprzeczność z zasadami współżycia społecznego w oparciu o art. 58 § 2 k.c., a w szczególności zasad lojalności i uczciwości w stosunku do partnera umowy.

W konsekwencji, w ocenie Sądu Okręgowego nie doszło w niniejszej sprawie do pobrania przez Bank (...) świadczenia nienależnego, a zatem powództwo podlegało oddaleniu w całości.

O kosztach procesu Sąd I Instancji orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. regulującego zasadę odpowiedzialności za wynik procesu.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł powód zaskarżając go w całości. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił:

1/ naruszenie art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 85 ust. 1 ustawy o fin. pub. poprzez uznanie, że zakaz zaciągania zobowiązań finansowych, których wartość nominalna należna do zapłaty w dniu wymagalności, wyrażona w złotych, nie została ustalona w dniu zawierania umowy, nie dotyczy jednostek badawczo-rozwojowych (w tym powoda), a ponadto naruszenie powyższego zakazu nie jest obarczone sankcją nieważności, a w konsekwencji przyjęcie, że sporne umowy opcji walutowych pomiędzy powodem a pozwanym z 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku oraz 8 sierpnia 2008 roku oraz z dnia 11 września 2008 roku są ważne,

2/ naruszenie art. 4 pkt 3 lit. j oraz art. 146 Prawa zamówień publicznych poprzez przyjęcie, że zakresem zastosowania art. 4 pkt 3 lit. j Prawa zamówień publicznych jest objęte zawieranie transakcji opcji walutowych, a w konsekwencji uznanie spornych umów opcji z 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku oraz 8 sierpnia 2008 roku oraz z 11 września 2008 roku za ważne, mimo zawarcia ich z pominięciem procedury zamówień publicznych,

3/ naruszenie art. 56 k.c. i art. 65 § 1 k.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie, a w konsekwencji przyjęcie, że pełnomocnictwo udzielone J. N. w dniu 18 lutego 2008 roku oraz w dniu 2 września 2008 roku obejmowało umocowanie do zawierania w imieniu (...) wszelkich umów opcji walutowych zarówno w oparciu o Umowę Ramową, jak i poza jej ramami, a w konsekwencji przyjęcie, że umowy opcji z 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku oraz 8 sierpnia 2008 roku, a także z 11 września 2008 roku zostały zawarte przez osobę działającą w imieniu (...) w ramach udzielonego jej umocowania,

4/ naruszenie art. 233 § 1 k.p.c., poprzez dowolne ustalenie, że J. N. „miał ogromną wiedzę i doświadczenie w zakresie m. in. instrumentów pochodnych”, a tym samym jako pełnomocnik (...) dysponował wiedzą dla oceny ryzyk z transakcji opcji walutowych na poziomie zasadniczo zbliżonym do wiedzy banku, co nie znajduje uzasadnienia w zgromadzonym materiale dowodowym, w szczególności nie wynika z zeznań świadka J. N. oraz treści rozmów telefonicznych, podczas których dochodziło do zawierania spornych transakcji,

5/ naruszenie art. 58 § 2 k.c. poprzez uznanie spornych umów opcji walutowych z 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku oraz 8 sierpnia 2008 roku i z 11 września 2008 roku za zgodne z zasadami współżycia społecznego, a w konsekwencji przyjęcie, że powyższe umowy są ważne,

6/ naruszenie art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. poprzez uznanie treści i celu spornych umów opcji walutowych z 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku oraz 8 sierpnia 2008 roku i z 11 września 2008 roku za zgodne z właściwością (naturą) stosunku prawnego i niewykraczające poza granice swobody umów, a w konsekwencji przyjęcie, że powyższe umowy są ważne.

W rezultacie uznania umów opcji walutowych z 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku, 8 sierpnia 2008 roku oraz 11 września 2008 roku przez Sąd Okręgowy za ważne, powództwo o zwrot świadczeń spełnionych przez (...) w wykonaniu powyższych umów zostało oddalone, co w okolicznościach niniejszej sprawy stanowiło naruszenie art. 410 k.c. w zw. z art. 405 k.c.

W efekcie błędnego rozstrzygnięcia co do meritum sprawy Sąd Okręgowy błędnie rozstrzygnął również o kosztach postępowania, co w okolicznościach niniejszej sprawy stanowiło naruszenie art. 98 § 1 i 3 k.p.c.

Wskazując na powyższe zarzuty strona powodowa wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa w całości, tj. zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda:

- kwoty 4.600.000 USD z odsetkami ustawowymi od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty;
- kwoty 455.336,99 USD tytułem skapitalizowanych odsetek ustawowych od ww. kwoty 4.600.000 USD od odpowiednich dat wymagalności poszczególnych kwot do dnia wytoczenia powództwa wraz z dalszymi odsetkami ustawowymi od tej kwoty;
- kwoty 703.800 zł z odsetkami ustawowymi od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty;
- kwoty 44.340,60 zł tytułem skapitalizowanych odsetek ustawowych od ww. kwoty 703.800 zł od odpowiednich dat wymagalności poszczególnych kwot do dnia wytoczenia powództwa wraz z dalszymi odsetkami ustawowymi od tej kwoty;

- kwoty 1.900.000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty;
 - kwoty 217.953,42 zł tytułem skapitalizowanych odsetek ustawowych od ww. kwoty 1.900.000 zł od dnia 11 września 2009 roku do dnia wytoczenia powództwa wraz z dalszymi odsetkami ustawowymi od tej kwoty;
 - kwoty 8.752.062,63 zł z odsetkami ustawowymi od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty;
 - kwoty 838.233,70 zł tytułem skapitalizowanych odsetek ustawowych od kwoty 10.916.199,29 zł od odpowiednich dat wymagalności poszczególnych kwot do dnia 2 lipca 2009 roku wraz z dalszymi odsetkami ustawowymi od tej kwoty;
 - kwoty 143.389,96 zł tytułem skapitalizowanych odsetek ustawowych od kwoty 8.752.062,63 zł od dnia 2 lipca 2009 roku do dnia wytoczenia powództwa wraz z dalszymi odsetkami ustawowymi od tej kwoty,
- oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację strona pozwana wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powoda zasługiwała na częściowe uwzględnienie.

Przy rozpoznawaniu apelacji strony powodowej Sąd Apelacyjny uznał, że w sprawie powstało zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości i w związku z tym postanowieniem z dnia 12 lutego 2014 roku postanowił przedstawić do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu problem: a) czy jednostka badawczo-rozwojowa działająca na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 lipca 1985 roku o jednostkach badawczo-rozwojowych podlega ograniczeniom co do możliwości zaciągania zobowiązań finansowych w sposób określony w art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 roku o finansach publicznych; b) w przypadku pozytywnej odpowiedzi na powyższe pytanie - czy czynność prawna dokonana z naruszeniem zakazu określonego w art. 85 ust. 1 ww. ustawy o finansach publicznych jest nieważna.

Sąd II instancji podniósł, że istota sporu w niniejszej sprawie dotyczy ważności transakcji opcji walutowych zawartych przez strony w dniach 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku, 8 sierpnia 2008 roku oraz 11 września 2008 roku. Strona powodowa nieważność ww. umów opierała na szeregu zarzutów, z których na plan pierwszy wysuwał się zarzut nieważności oparty na art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 85 ust. 1 ustawy o fin. pub., gdyby bowiem zarzut ten okazał się trafny przesądzałby o nieważności ww. transakcji niezależnie od tego, czy do zawarcia tych umów mają zastosowanie przepisy ustawy Prawo zamówień publicznych, czy J. N. był umocowany do ich zawarcia, czy umowy te pozostawały w sprzeczności z naturą (istotą) stosunku prawnego (art. 353¹ k.c.), czy też naruszały zasady współzycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.). Pierwszoplanowość tego zarzutu wynikała przede wszystkim z tego, że nie odnosił się on do treści umów zawartych przez strony, ale do kwalifikacji podmiotowej powoda i wynikającej z tego konieczności przesądzenia, czy do (...) jako jednostki sektora finansów publicznych ma zastosowanie ograniczenie z art. 85 ust. 1 ustawy o fin. pub., i jeżeli tak, to jakie skutki prawne pociąga za sobą naruszenie tego ograniczenia. W tej sytuacji nie ulegało wątpliwości, że pozostałe zarzuty, w szczególności odnoszące się do pełnomocnictwa, sprzeczności z naturą (istotą) stosunku prawnego i naruszenia zasad współzycia społecznego winny zostać - ewentualnie - poddane ocenie dopiero po rozstrzygnięciu zarzutu naruszenia przez ww. umowy regulacji wynikającej z art. 85 ust. 1 ustawy o fin. pub.

Sąd Najwyższy w dniu 26 listopada 2014 roku, w sprawie III CZP 89/14, podjął uchwałę, w której wskazał, że umowa zawarta przez jednostkę badawczo-rozwojową działającą na podstawie ustawy z dnia 25 lipca 1985 roku o jednostkach badawczo-rozwojowych z naruszeniem zakazu określonego w art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 roku o finansach publicznych jest nieważna.

W ocenie Sądu Najwyższego, na gruncie stanu prawnego znajdującego zastosowanie w niniejszej sprawie, nie uległo wątpliwości, iż jednostki badawczo-rozwojowe zaliczyć należało do sektora finansów publicznych. Jednostki tworzące sektor finansów publicznych zostały poddane ograniczeniom w zakresie swobody planowania i dysponowania środkami publicznymi z uwagi na ważny interes publiczny - stabilność finansów publicznych i konieczność ograniczenia długu publicznego. Zdaniem Sądu Najwyższego treść art. 85 ust. 1 ustawy o fin. pub. przesądzała, że jednostki badawczo-rozwojowe podlegały ograniczeniom wynikającym z tego przepisu. Stanowisko to znalazło akceptację tak w piśmiennictwie, jak i w orzecznictwie sądów administracyjnych. Odnosząc się następnie do prawnych konsekwencji naruszenia zakazu wynikającego z art. 85 ust. 1 ustawy o fin. pub., Sąd Najwyższy wskazał, że norma ta ma charakter bezwzględnie obowiązujący, a konstrukcja przepisu wskazuje na wolę ustawodawcy wyłączenia dopuszczalności zawiązania stosunku prawnego naruszającego wyrażoną w nim normę publicznoprawną. Skoro zaś celem normy jest zapobieżenie ukształtowania stosunku prawnego w sposób z nią sprzeczny, to zastosowanie znajduje sankcja bezwzględnej nieważności określona w art. 58 § 1 k.c.

W piśmie procesowym z dnia 23 kwietnia 2015 roku powód podtrzymał dotychczasowe stanowisko w sprawie, a nadto poinformował, że w tym samym dniu zostało złożone przez (...) Bankowi (...) oświadczenie o potrąceniu wierzytelności. Strona powodowa wskazała, że złożone przez nią oświadczenie o potrąceniu jedynie w punkcie I dotyczyło wierzytelności dochodzonych przez (...) w toku niniejszego postępowania. W tym zakresie (...) złożył pozwanemu oświadczenie o potrąceniu wierzytelności: a) w kwocie 1.900.000 zł z tytułu zwrotu nienależnego świadczenia (depozyt zabezpieczający) spełnionego przez powoda na rzecz Banku na podstawie nieważnej czynności prawnej - transakcji opcji walutowej z dnia 11 września 2008 roku; b) w kwocie 8.752.062,63 zł z tytułu zwrotu nienależnego świadczenia (Zabezpieczenie Zmienne) spełnionego przez (...) na rzecz Banku na podstawie nieważnych czynności prawnych - transakcji opcji walutowych z 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku oraz 8 sierpnia 2008 roku, z wierzytelnością wzajemną Banku wobec (...) w kwocie 10.595.700 zł tytułem zwrotu nienależnych świadczeń spełnionych przez Bank na rzecz (...) na podstawie nieważnych czynności prawnych - transakcji opcji walutowych z 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku, 8 sierpnia 2008 roku oraz 11 września 2008 roku. Strona powodowa wskazała, że w wyniku dokonanego potrącenia wierzytelności nim objęte umorzyły się nawzajem do wysokości wierzytelności niższej, co oznaczało, że wierzytelność Banku w wysokości 10.595.700 zł została umorzona w całości. Z kolei z wierzytelności (...), wierzytelność w wysokości 1.900.000 zł również uległa umorzeniu w całości, zaś wierzytelność w wysokości 8.752.062,63 zł została umorzona do kwoty 56.362,63 zł. Do powyższego pisma powód dołączył datowane na dzień 22 kwietnia 2015 roku Oświadczenie o potrąceniu wzajemnych wierzytelności, wraz z dowodem jego doręczenia Bankowi (...) w dniu 23 kwietnia 2015 roku (vide k. 1896-1900).

Strona pozwana z kolei w piśmie procesowym z dnia 24 kwietnia 2015 roku wskazała, że w dniu 23 kwietnia 2015 roku Bank (...) doręczył (...) własne oświadczenie w przedmiocie potrącenia wierzytelności Banku, tj. kwoty 15.351.710 zł tytułem zwrotu nienależnych świadczeń otrzymanych przez powoda od pozwanego z tytułu transakcji szczegółowo opisanych w tym oświadczeniu z kwotami dochodzonymi przez powoda od pozwanego w ramach niniejszego postępowania. Jednocześnie strona pozwana podniosła zarzut potrącenia obejmujący kwoty objęte oświadczeniem o potrąceniu. Bank podniósł, że przysługująca mu wierzytelność wynika z tytułu zwrotu nienależnych świadczeń spełnionych wobec (...) na podstawie transakcji opcji z 23 czerwca 2006 roku, 29 czerwca 2006 roku, 17 sierpnia 2007 roku, 17 stycznia 2008 roku, 21 stycznia 2008 roku, 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku, 8 sierpnia 2008 roku oraz 11 września 2008 roku. Wskutek potrącenia wierzytelności obu stron umorzyły się nawzajem do wysokości wierzytelności niższej, tj. kwoty wierzytelności Banku równej 15.351.710 zł. Kwoty wierzytelności Banku potrącone zostały do wyczerpania w pełnej wysokości wierzytelności Banku z następującymi kwotami wierzytelności (...): a) kwota 3.700.000 USD, obejmująca transakcje z 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku, 8 sierpnia 2008 roku, tj. 10.546.110 zł z odsetkami od tej kwoty w wysokości 317.591,78 USD, tj. 905.231,85 zł, liczonych za okres od 6 maja 2009 roku do 1 stycznia 2010 roku łącznie, łączna kwota 11.451.341,85 zł; b) kwota 900.000 USD, obejmująca transakcje z 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, tj. 2.565.270 zł z odsetkami od tej kwoty w wysokości 56.095,89 USD, tj. 159.890,12 zł za okres od 11 lipca 2009 roku do 1 stycznia 2010 roku łącznie, łączna kwota 2.725.160,12 zł; c) kwota

1.900.000 zł z odsetkami od tej kwoty w wysokości 163.087,67 zł za okres od 6 maja 2009 roku do 1 stycznia 2010 roku włącznie, łączna kwota potrącana z tej wierzytelności wyniosła 1.175.208,03 zł; po jej potrąceniu z wierzytelności (...) pozostała kwota 887.978,64 zł. Do powyższego pisma pozwany dołączył datowane na dzień 23 kwietnia 2015 roku Oświadczenie w przedmiocie potrącenia wierzytelności, wraz z dowodem jego doręczenia (...) w dniu 23 kwietnia 2015 roku (vide k. 1904-1926).

W piśmie procesowym z dnia 27 kwietnia 2015 roku strona powodowa podniosła, że oświadczenie Banku w przedmiocie potrącenia wierzytelności zostało złożone (...) w dniu 23 kwietnia 2015 roku o godz. 14.55, tj. po uprzednim skutecznym złożeniu oświadczenia o potrąceniu przez (...) powód złożył pozwanemu oświadczenie o potrąceniu w dniu 23 kwietnia 2015 roku w południe. Zdaniem strony powodowej w tej sytuacji oświadczenie strony pozwanej należało uznać za bezskuteczne, bowiem złożone zostało później niż oświadczenie (...). W tej sytuacji to oświadczenie powoda wywołało skutek prawny w postaci umorzenia wierzytelności (vide k. 1953-1954).

Ostatecznie obie strony podtrzymały swoje stanowiska w sprawie, tj. strona powodowa popierała w całości wniesioną apelację, a strona pozwana wniosła o oddalenie apelacji (vide protokół rozprawy apelacyjnej z dnia 29 kwietnia 2015 roku - k. 1989).

Odnosząc się do apelacji powoda oraz stanowisk obu stron wyrażonych po wydaniu przez Sąd Najwyższy w dniu 26 listopada 2014 roku uchwały w sprawie III CZP 89/14, przede wszystkim stwierdzić należało, że wszystkie stanowiące przedmiot niniejszej sprawy umowy opcji, tj. umowy z 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku, 8 sierpnia 2008 roku oraz z 11 września 2008 roku, uznać należało za nieważne na podstawie art. 58 § 1 k.c. z uwagi na naruszenie zakazu wynikającego z art. 85 ust. 1 ustawy o fin. pub. Nieważna czynność prawna nie wywołuje skutków prawnych określonych w jej treści, a w przypadku, gdy na jej podstawie strony spełniły świadczenia, to mają one charakter świadczeń nienależnych (art. 410 § 2 k.c.), a tym samym strona, która świadczyła ma prawo żądać zwrotu tego co świadczyła na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (art. 410 § 1 k.c. w zw. z art. 405 i nast. k.c.). Co do zasady zatem roszczenia (...) dochodzone w niniejszej sprawie uznać należało za zasługujące na uwzględnienie, co jak się wydaje na obecnym etapie sprawy nie było już między stronami sporne. Ponieważ jednak strony wzajemnie spełniały świadczenia na podstawie nieważnych kontraktów opcyjnych, w sprawie powstał problem ich wzajemnego rozliczenia.

Obie strony sporu złożyły wobec siebie oświadczenia o potrąceniu i powoływały się w sprawie na powyższą okoliczność. Na wstępie stwierdzić należało, że nie było trafne stanowisko strony pozwanej co do wywołania skutków prawnych przez oświadczenie Banku z dnia 21 lutego 2013 roku o potrąceniu ewentualnym wierzytelności Jak wynika z § 1 przedmiotowego oświadczenia, doręczonego stronie powodowej w dniu 22 lutego 2013 roku, złożone ono zostało na wypadek uwzględnienia przez sąd powództwa (...) i obejmowałoby wierzytelność Banku wobec (...) w kwocie 15.351.710 zł z „następującymi kwotami, które zostałyby zasądzone na rzecz (...): a) 703.800 zł z tytułu zwrotu rzekomo nienależnych świadczeń uzyskanych na podstawie Transakcji Opcji z 11 września 2008 roku, b) 1.900.000 zł i 8.752.062,63 zł z tytułu zwrotu kwot rzekomo bezpodstawnie zatrzymanych przez Bank z depozytu zabezpieczającego, c) 4.600.000 USD, tj. 14.260.920 zł, z tytułu zwrotu rzekomo nienależnych świadczeń uzyskanych przez Bank od (...) na podstawie Transakcji Opcji (k. 1607-1608). Oświadczenie to miało zatem wywołać skutki prawne dopiero w przyszłości, w wypadku gdyby powództwo powoda okazało się zasadne, tzn. dopiero wówczas, gdyby zapadło prawomocne rozstrzygnięcie w niniejszej sprawie.

Z materiału dowodowego złożonego przez strony wynika, że powód jako pierwszy złożył pozwanemu oświadczenie o potrąceniu. Bank (...) nie zakwestionował przytoczonej przez (...) okoliczności, iż otrzymał oświadczenie powoda w dniu 23 kwietnia 2015 roku o godz. 12.00, natomiast swoje oświadczenie przedłożył powodowi w tym samym dniu o godz. 14.55.

Zgodnie z treścią art. 499 k.c. potrącenia dokonywa się przez oświadczenie złożone drugiej stronie. Z kolei, stosownie do treści art. 61 § 1 k.c. oświadczenie woli, które ma być złożone innej osobie, jest złożone z chwilą, gdy doszło do niej w taki sposób, że mogła zapoznać się z jego treścią.

Z powyższych przepisów wynika zatem, że w pierwszym rzędzie rozważenia wymagało oświadczenie o potrąceniu złożone przez stronę powodową. (...) przedstawił do potrącenia własne wierzytelność w kwocie 1.900.000 zł z tytułu depozytu zabezpieczającego oraz w kwocie 8.752.062,63 zł z tytułu Zabezpieczenia Zmiennego z wzajemną wierzytelnością Banku w wysokości 10.595.700 zł z tytułu zwrotu nienależnych świadczeń spełnionych przez Bank na rzecz (...) na podstawie nieważnych czynności prawnych - transakcji opcji walutowych z 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku, 8 sierpnia 2008 roku oraz 11 września 2008 roku. Wierzytelności powoda przedstawione przez niego do potrącenia nie były w zasadzie kwestionowane przez pozwanego i wskazane też zostały w oświadczeniu o potrąceniu złożonym w dniu 23 kwietnia 2015 roku przez pozwanego. Niesporna była także wierzytelność Banku. W tej sytuacji, wskutek powyższego oświadczenia, zgodnie z treścią art. 498 § 2 k.c., doszło do umorzenia objętych tym oświadczeniem wierzytelności do wysokości wierzytelności niższej. W całości umorzyła się wierzytelność Banku oraz wierzytelność (...) z tytułu depozytu zabezpieczającego, zaś wierzytelność z Zabezpieczenia Zmiennego umorzyła się do kwoty 56.362,63 zł.

Niezależnie od powyższego zauważyć należało, iż oświadczenie powoda z dnia 23 kwietnia 2015 roku zawierało także punkt II, w którym (...) potrąciło własną wierzytelność w wysokości 1.350.000 USD (równowartość 5.011.875 zł według kursu walut NBP z dnia 22 kwietnia 2015 roku) tytułem zwrotu nienależnych świadczeń spełnionych przez powoda na rzecz pozwanego na podstawie nieważnych czynności prawnych - transakcji opcji walutowych z 23 czerwca 2006 roku i 29 czerwca 2006 roku (wierzytelność ta nie stanowi przedmiotu żądania w niniejszej sprawie) z wierzytelnością Banku wobec (...) w kwocie 4.756.010 zł tytułem zwrotu nienależnych świadczeń spełnionych przez Bank na rzecz (...) na podstawie nieważnych czynności prawnych - transakcji opcji walutowych z 23 czerwca 2006 roku, 29 czerwca 2006 roku, 17 sierpnia 2007 roku, 17 stycznia 2008 roku oraz 21 stycznia 2008 roku.

Wierzytelność powoda przedstawiona do potrącenia w punkcie II oświadczenia z dnia 23 kwietnia 2015 roku nie była kwestionowana co do zasady i wysokości przez pozwanego, który wskazywał jedynie, że ww. oświadczenie nie odnosiło się do niniejszego postępowania. Stanowisko Banku było trafne o tyle, że wierzytelność (...) przedstawiona do potrącenia w punkcie II oświadczenia z dnia 23 kwietnia 2015 roku nie stanowiła przedmiotu żądania w przedmiotowym sporze i dlatego też powód nie powoływał się na to oświadczenie. Tym niemniej z oświadczenia tego wynika, że strona powodowa z wierzytelnością w wysokości 1.350.000 USD potrąciła resztę wierzytelności Banku (...), tj. kwotę 4.756.010 zł (łącznie z kwotą wskazaną w punkcie I oświadczenia, tj. 10.595.700 zł, dawało to kwotę 15.351.710 zł, która bezspornie przysługiwała pozwanemu od powoda). Jeżeli jednak strona pozwana twierdziła, że oświadczenie powoda o potrąceniu z dnia 23 kwietnia 2015 roku zawarte w punkcie II nie doprowadziło do umorzenia w całości kwoty 4.756.010 zł i w związku z tym w rozliczeniach stron uwzględnić należało również oświadczenie o potrąceniu z dnia 23 kwietnia 2015 roku pochodzące od Banku, to winna tę okoliczność udowodnić.

Jak już powyżej była o tym mowa, Bank co do zasady i wysokości nie zakwestionował tego, że (...) przysługiwała wierzytelność w wysokości 1.350.000 USD, wskazał natomiast, że powód zastosowała niewłaściwy (korzystny dla niego) kurs przeliczenia walut USD/PLN. Zastosowanie kursu wskazanego przez Bank dałoby inny efekt matematyczny i prowadziło do tego, że nadal pozostawałaby wierzytelność, która mogłaby być (i była) przedmiotem potrącenia. Ze stanowiskiem tym nie można było się zgodzić, bowiem Bank (...) nie wykazał, aby należało zastosować inny kurs rozliczeniowy niż zastosowany przez (...) (kurs z dnia poprzedzającego oświadczenie o potrąceniu, tj. z 22 kwietnia 2015 roku), w szczególności poprzez odwołanie się do treści stosunku prawnego łączącego strony, z którego wynikała kwota 1.350.000 USD. Tym samym uznać należało, że pozwany nie udowodnił, aby na chwilę składania przez niego oświadczenia o potrąceniu przysługiwały mu względem powoda określone wierzytelności, które mogłyby potrącić z wierzytelnościami strony powodowej dochodzonymi w niniejszym postępowaniu. Skutkowało to przyjęciem, iż dla rozliczenia stron w ramach przedmiotowego sporu znaczenie miało jedynie oświadczenie o potrąceniu złożone przez (...) w dniu 23 kwietnia 2015 roku.

Mając powyższe na względzie, uznać należało, iż na podstawie art. 410 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c., zasądzeniu na rzecz (...) podlegały:

- kwota 4.600.000 USD z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 roku (data wytoczenia powództwa) do dnia zapłaty, tytułem zwrotu nienależnych świadczeń spełnionych przez powoda na podstawie umów opcyjnych z 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku oraz 8 sierpnia 2008 roku;
- kwota 455.336,99 USD z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 roku do dnia zapłaty, tytułem skapitalizowanych odsetek ustawowych od kwoty 4.600.000 USD;
- kwota 703.800 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 roku do dnia zapłaty, tytułem zwrotu nienależnych świadczeń spełnionych przez powoda na podstawie umowy opcyjnej z 11 września 2008 roku;
- kwota 44.340,60 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 roku do dnia zapłaty, tytułem skapitalizowanych odsetek ustawowych od kwoty 703.800 zł;
- kwota 56.362,63 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 roku do dnia zapłaty, tytułem pozostałej części (nieobjętej potrąceniem) zabezpieczenia zmiennego spełnionego przez powoda na podstawie umów opcyjnych z 1 kwietnia 2008 roku, 11 kwietnia 2008 roku, 25 kwietnia 2008 roku, 12 czerwca 2008 roku, 7 sierpnia 2008 roku oraz 8 sierpnia 2008 roku;
- kwota 105.590,16 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 roku do dnia zapłaty, tytułem skapitalizowanych odsetek od kwoty 2.220.499,29 zł wpłaconej przez (...), a następnie zwróconej przez BANK w ramach Zabezpieczenia Zmiennego (vide wyliczenie na k. 1999);
- kwota 923,42 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 17 sierpnia 2009 roku do dnia zapłaty, tytułem skapitalizowanych odsetek od kwoty 56.362,63 zł.

Uwzględniając powyższe, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. we wskazanym zakresie zmienił zaskarżony wyrok i zasądził wymienione powyżej kwoty. Ponieważ zaś, pomimo złożenia przez powoda skutecznego oświadczenia o potrąceniu części kwot dochodzonych w ramach niniejszego postępowania, strona powodowa nie dokonała procesowego ograniczenia żądania, w pozostałym zakresie apelacja (...) podlegała oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c. Zmiany wymagało też rozstrzygnięcie o kosztach procesu i zastosowanie reguły wynikającej z art. 100 zdanie 1 k.p.c.. Powód wygrał sprawę w I instancji w 52%. Koszty poniesione przez stronę powodową to 114.417 zł (a/ opłata od pozwu - 100.000 zł, b/ wynagrodzenie pełnomocnika - 14.400 zł, tj. w podwójnej stawce minimalnej z uwagi na skomplikowany charakter sprawy i nakład pracy pełnomocnika; c/ 17 zł - opłata skarbową od pełnomocnictwa), zaś koszty poniesione przez stronę pozwaną to: 14.417 zł (a/ wynagrodzenie pełnomocnika - 14.400 zł, tj. w podwójnej stawce minimalnej z uwagi na skomplikowany charakter sprawy i nakład pracy pełnomocnika; b/ 17 zł - opłata skarbową od pełnomocnictwa), zatem łączne koszty procesu to 128.834 zł. Pozwany powinien ponieść 52% łącznych kosztów procesu, tj. 66.993,68 zł, a ponieważ poniósł 14.417 zł, to należało zasądzić na rzecz powoda kwotę 52.576,68 zł.

O kosztach procesu przed Sądem II instancji, mając na względzie fakt, że powód wygrał sprawę w 52%, orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3, art. 100 zdanie 1, art. 108 § 1 k.p.c. oraz na podstawie § 6 pkt 7 w zw. z § 13 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (t. jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 461) i § 6 pkt 7 w zw. z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (t. jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 490). Koszty strony powodowej to 110.800 zł (a/ opłata od apelacji - 100.000 zł, b/ wynagrodzenie pełnomocnika - 10.800 zł, tj. w podwójnej stawce minimalnej z uwagi na skomplikowany charakter sprawy i nakład pracy pełnomocnika), zaś koszty poniesione przez stronę pozwaną to: 10.800 zł (wynagrodzenie pełnomocnika - 14.400 zł, tj. w podwójnej stawce minimalnej z uwagi na skomplikowany charakter sprawy i nakład pracy pełnomocnika), zatem łączne koszty procesu to 121.600 zł. Pozwany

powinien ponieść 52% łącznych kosztów procesu, tj. 63.232 zł, a ponieważ poniósł 10.800 zł, to należało zasądzić na rzecz powoda kwotę 52.432 zł.